

ნინო მიქიაშვილი, ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

სახელმწიფო შესყიდვების მართვის ზოგიერთი საკითხი

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო შესყიდვები, ოპტიმალური გადაწყვეტილება, კონკურენტუნარიანობა, მოდელირება

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, +995 598770489, nino.mikiashvili@tsu.ge

ანოტაცია

სახელმწიფო შესყიდვების მართვის სრულყოფა არის საჯარო ფინანსების რაციონალურად განკარგვის ერთ-ერთი საშუალება. მცირე ღია ეკონომიკის ქვეყნებისთვის განსაკუთრებულ სიმწვავეს იძენს აღნიშნული საკითხი, რადგან გარკვეულ ეტაპზე შეზღუდული რესურსების პირობებში ეკონომიკური განვითარებისა და ზრდისთვის სახელმწიფო შესყიდვების მოცულობასა და სტრუქტურას გადაწყვეტი მნიშვნელობაც კი შეიძლება მიენიჭოს. როგორც საჯარო, ასევე აკადემიური სექტორის წარმომადგენლები უნდა ცდილობდნენ ისეთი მექანიზმის მოძიებას, რომელიც თვითგანვითარებადიც იქნება და ამასთანავე, მოახდენს ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებას. სახელმწიფო შესყიდვების საშუალებების მრავალფეროვნება და ელექტრონული ტენდერების წილის ზრდა საშუალებას აძლევს მხარეებს არსებული რესურსების პირობებში მიიღონ მაქსიმალური სარგებელი. რაოდენობრივი მეთოდების გამოყენება გარკვეულწილად ხელს უწყობს ოპტიმალური გადაწყვეტილების მიღებას. მათემატიკური დაპროგრამების, თამაშთა თეორიისა და საუკეთესო ალტერნატივის მოძიების ინსტრუმენტები ვარგისი შეიძლება გახდნენ სახელმწიფო შესყიდვების მართვის დროსაც. ნაშრომში არის მცდელობა, იდეის დონეზე განხილული იყოს აღნიშნული საკითხები.

სახელმწიფო შესყიდვებს მაკროეკონომიკური რეგულირების პროცესში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია. ფისკალური პოლიტიკის ერთ-ერთ ბერკეტი გარკვეულწილად სტიმულს აძლევს ან ზღუდავს ეროვნულ წარმოებას, ამიტომაც სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის გამართულ ფუნქციონირებაზე დამოკიდებულია კონკურენტული გარემოს ჩამოყალიბება-განვითარება, ბიზნესის ხელშეწყობა და სხვ. გარდა ამისა, თუ სახელმწიფო მიზანმიმართულად და გეგმაზომიერად მოახდენს სახელმწიფო შესყიდვების სფეროში არსებული ხარვეზების აღმოფხვრას, მაშინ ქვეყანაში საჯარო ფინანსების ხარჯვა კეთილდღეობის ამაღლებას შეუწყობს ხელს და კორუფციის დონეც დაიწევს. შესაბამისად, სახელმწიფო შესყიდვების მართვის სფეროში არსებული მდგომარეობის შესწავლა, გაანალიზება და პროგნოზირება ყოველთვის იქნება აქტუალური. ამასთანავე ევროკავშირის სივრცეში ეკონომიკური თუ პოლიტიკური ინტეგრაციისთვის მაკროეკონომიკურ სტაბილიზაციას და ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას საკმაო მნიშვნელობა ენიჭება. მაკროეკონომიკური რეგულირებისას გადაწყვეტია რამდენად კოორდინებულად ტარდება მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკა, რამდენადაა შესაძლებელი მოკლევადიანი ან გრძელვადიანი ძირითადი ტენდენციების პროგნოზი და ა.შ. ყოველივე აღნიშნული ზემოქმედებს ქვეყნის კონკურენტუნარიანობაზე და დადებით თუ უარყოფით ზეგავლენას ახდენს სხვადასხვა

ასპექტით.¹ თუ მოკლევადიან პერიოდში მოხდება ისეთი მასტიმულირებელი პოლიტიკის გატარება, რომელიც ქვეყნის ბაზარს მაღალხარისხიანი პროდუქციითა და რესურსებით თანდათანობით გააჯერებს, აღნიშნული გარემოება ხელს შეუწყობს გრძელვადიან პერიოდში ცხოვრების დონისა და ხარისხის ამაღლებას. ადგილობრივ საწარმოებზე მეტად დანერგავენ თანამედროვე ტექნოლოგიებს, ან შეუერთდებიან ისეთ წარმოებებს, რომლებიც კონკურენტუნარიან პროდუქციას უშვებენ. შესაბამისად, სამამულო წარმოება ადგილობრივი მოთხოვნის დაკმაყოფილებასაც და ექსპორტის ზრდასაც შეუწყობს ხელს. უახლესი ტექნოლოგიები და ინოვაციები მეტად შეაღწევს რეალურ სექტორში, რაც ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპების მიღწევის საფუძველი გახდება საშუალო და გრძელვადიან პერიოდში.

მოკლევადიანი მასტიმულირებელი პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ბერკეტად შეიძლება იქცეს სახელმწიფო შესყიდვების მართვა. სტანდარტულ საქონელზე საცდელი ელექტრონული შესყიდვები ჯერ კიდევ 2003 წელს ჩატარდა. საქართველოში სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ კანონის² მიღების შემდეგ საკმაო რაოდენობის გამონაკლისი და სპეციალური წესი დაწესდა. ისინი ერთი მხრივ პროცესის გამარტივებას ისახავდნენ მიზნად, მაგრამ მეორე მხრივ მხოლოდ გამარტივება ახალ ბიზნესს ვერ წაახალისებს. მხოლოდ კონკურენტული და არადისკრიმინაციული გარემოს ჩამოყალიბება, არსებითი რეგულაციები და მსგავსი ქმედებები იქნება ამის გარანტი. ცვლილებების შეტანის დასაბუთება სისტემის გამჭვირვალობისა და კონკურენციის ზრდასთან იყო უპირატესად დაკავშირებული, თუმცა არსებული სიტუაცია კვლავ გაუმჯობესების მოლოდინშია. სახელმწიფო შესყიდვების სფეროში განსახორციელებელი ცვლილებების შესახებ საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების, ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების (DCFTA)³ საფუძველზე ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების პირველი ფაზის მიხედვით დაინერგა ელექტრონული ტენდერის ჩატარების ახალი პროცედურა (TEP) – ელექტრონული ტენდერი პრეკვალიფიკაციით (Restricted Procedure).

სახელმწიფო შესყიდვების ეფექტიანობის ამაღლება მისი მართვის პროცესში ამოსავალი წერტილი უნდა იყოს, რომელიც რამდენიმე გარემოებაზეა დამოკიდებული. კერძოდ: შესყიდვის ფორმა, მეთოდები, ვადა, ფუნქციური სპეციფიკაციები და ა.შ. ყურადსაღებია 2017 წელს სახელმწიფო შესყიდვების მარეგულირებელ კანონმდებლობაში შეტანილი ცვლილებები. გაუქმდა გამარტივებული ელექტრონული და ელექტრონული ტენდერებად დაყოფა, დარჩა მხოლოდ ელექტრონული ტენდერი. ელექტრონული სახელმწიფო შესყიდვა შეიძლება განხორციელდეს ელექტრონული ტენდერით, კონკურსითა და კონსოლიდირებული ტენდერით. თვლადი კრიტერიუმების შემთხვევაში ელექტრონული ტენდერი უფრო ობიექტურია. კონკურსის შემთხვევაში მხოლოდ საპროექტო მომსახურების შესყიდვა ხდება და ცხადია, შეფასების თვისებრივი კრიტერიუმებია წინა პლანზე გამოტანილი, შესაბამისად, გადაწყვეტილება სუბიექტურ მოსაზრებებს ეფუძნება. იმ დროს კი, თუ ფასდება ტექნიკური წინადადება საკონკურსო

¹ Mikiashvili, N., Lobzhanidze, N. Important Aspects of the Macroeconomic Stability and Competitiveness of a Small Open Economy. CASE-Center of Social and Economic Research . 25th Anniversary conference. 17-18 November, 2016. Warsaw, Poland

<http://futureofeuropa.eu/user/pages/agenda-day-one/MIKIASHVILI LOBZHANIDZE Important Aspects of Macroeconomic Stability.pdf>

² საქართველოს კანონი სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ. 2005 წლის 20 აპრილი. №1388-III 2005.

<http://www.civilin.org/welfare/law/012.pdf>

³ EU-Georgia Deep and Comprehensive Free-Trade Area. eeas.europa.eu/georgia/...aa/dcfta_guide_2014_en.pdf

წინადადების ფასის ცოდნის გარეშე, eTenders.ge⁴-ზე იგი ორი კონვერტის პრინციპით ხორციელდება და მხოლოდ ტექნიკური დოკუმენტაციის შეფასების შემდეგ ხდება ფასის გათვალისწინება. საქართველოს მთავრობა განსაზღვრავს კონსოლიდირებული ტენდერის ჩატარებას და ამიტომაც ცენტრალიზებულად მას სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო ახორციელებს.

ელექტრონული ტენდერების სისტემის სრულყოფით შესაძლებელი უნდა გახდეს კონკურენტული გარემოსა და ბიზნეს-გარემოს გაუმჯობესება. სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტომ სახელმწიფო შესყიდვების ერთიანი ელექტრონული სისტემის პრეზენტაცია ერთწლიანი მრავალმხრივი მოსამზადებელი სამუშაოების შემდეგ 2010 წლის ოქტომბერში მოაწყო და პრეზენტაციასთან ერთად, საქართველოში პირველი ელექტრონული ტენდერიც გამოაცხადა. იმავე წლის პირველი დეკემბრიდან ყველა სატენდერო პროცედურა მხოლოდ ელექტრონულად უნდა განხორციელდებოდეს.⁵ საქართველოში ელექტრონული სახელმწიფო შესყიდვების დანერგვის პროცესი საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს ტექნიკური მხარდაჭერით მოხდა. მალევე, 2012 წელს საქართველოს სახელმწიფო შესყიდვების ერთიანმა ელექტრონულმა სისტემამ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ ორგანიზებულ საჯარო სამსახურის ყოველწლიურ მე-10 კონკურსში გაიმარჯვა და მეორე ადგილი მოიპოვა ნომინაციაში: „საჯარო სამსახურში კორუფციის პრევენცია და კორუფციასთან ბრძოლა“.⁶ მიუხედავად ელექტრონული ტენდერების დადებითი მხარეებისა, მუდმივად საჭიროა იმ მეთოდებისა და ხერხების სრულყოფა, რომლითაც იგი ტარდება.

ელექტრონული ტენდერის ჩატარების განსხვავებული მეთოდები არსებობს. ესენია: რევერსული აუქციონი (SPA), რომლის გამარჯვებული უნდა აკმაყოფილებდეს შემსყიდველი ორგანიზაციის ყველა მოთხოვნას და სთავაზობდეს სატენდერო წინადადებას ყველაზე დაბალი ფასით; ტენდერი დამატებითი რაუნდების გარეშე (NAT), მსგავსია ერთი კონვერტის პრინციპით. ისევე, როგორც SPA ტენდერის შემთხვევაში, სავალდებულოა ხელშეკრულების გაფორმება იმ პრეტენდენტთან, რომელიც აკმაყოფილებს სატენდერო დოკუმენტაციით განსაზღვრულ ყველა მოთხოვნას და წარდგენილი აქვს ყველაზე დაბალი ფასი. მოცემულ პროცედურაში სისტემა ფასების შედარების გზით ავტომატურად ახდენს პრეტენდენტების რიგითობის დადგენას, ამ დროს მხოლოდ რანჟირებაში საუკეთესოს ვინაობა და სატენდერო წინადადება ჩანს. შემდეგი პრეტენდენტის ვინაობა ხილვადია მხოლოდ წინა პრეტენდენტის დისკვალიფიკაციის შემთხვევაში; სამუშაოს შესყიდვის მიზნით გამოცხადებული ტენდერის ალტერნატიული მეთოდის (DEP) ძირითადი მახასიათებელია ის, რომ შემსყიდველი ორგანიზაცია ერთდროულად აფასებს ყველა წარდგენილ წინადადებას პრეტენდენტების რანჟირების მიუხედავად (იგი მსგავსია ღია ტენდერისა, რომელიც ერთი კონვერტის პრინციპით ტარდება); ე.წ. ორეტაპიანი ტენდერი (MEP), რომელიც NAT ტენდერისგან ძირითადად იმით განსხვავდება, რომ პრეტენდენტების რანჟირება დამოკიდებულია არა მხოლოდ სატენდერო წინადადების ფასზე, არამედ შემსყიდველი ორგანიზაციის მიერ განსაზღვრულ სხვა თვლად კრიტერიუმებსა და მათ ხვედრით წონებზე. ორეტაპიანი ტენდერის დროსაც გამოყენებულია ავტომატური რანჟირების სისტემა, რომელიც თვითდეკლარირებული მაჩვენებლებით ავტომატურად განსაზღვრავს პრეტენდენტების რანჟირებას.

⁴ შესყიდვებისა და გაყიდვების ელექტრონული სისტემა

⁵ სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო. <http://www.procurement.gov.ge/News/>

⁶ სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო. <http://www.procurement.gov.ge>

ელექტრონული შესყიდვების ეფექტიანობის ამაღლებისთვის ტენდერის ჩატარების მეთოდთან ერთად მნიშვნელოვანია ელექტრონული სახელმწიფო შესყიდვის საშუალებების ჩატარების ვადები. ნებისმიერი ელექტრონული საშუალების მიმდინარეობის ვადა დამოკიდებულია შესყიდვის ობიექტსა და დაგეგმილი შესყიდვების წლიურ ჯამურ ღირებულებაზე. სატენდერო/საკონკურსო პირობებში ცვლილების შეტანის შემთხვევაში, შეცვლილი პირობების გაცნობის ვადა ავტომატურად გრძელდება გამოცხადებიდან/წინა ცვლილებიდან შესაბამისი ცვლილების განხორციელებამდე გასული ვადით.⁷

საერთაშორისოდ აღიარებული პრაქტიკით, სატენდერო დოკუმენტაციის შემუშავებისას შემსყიდველმა ორგანიზაციამ უპირატესობა უნდა მიანიჭოს შესრულების და ფუნქციურ სპეციფიკაციებს. ამ უკანასკნელით, ორიენტირი კეთდება საბოლოო შედეგზე. კარგად შემუშავებული ფუნქციური სპეციფიკაციებით ხორციელდება მეტი წინადადებისა და ალტერნატივის დაშვება, რაც შესყიდვების ბიუჯეტის რაციონალურად მართვას უწყობს ხელს. გასაჩივრების პროცედურაც საჩივრის ელექტრონულად წარდგენით ხდება და ტენდერი ჩერდება დავების განხილვის საბჭოს მიერ გადაწყვეტილების კანონმდებლობით განსაზღვრულ ვადაში (საქართველოში მაქსიმალური ვადა 10 დღეა) მიღებამდე.

შესყიდვებში მონაწილეობის მსურველი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ფიზიკური თუ იურიდიული პირი, ხოლო პრეტენდენტი მხოლოდ სატენდერო/საკონკურსო წინადადების წარმდგენი. სატენდერო/საკონკურსო დოკუმენტაციის უფასოდ გასაჩივრება შეუძლია შესყიდვაში მონაწილეობის მსურველ პირს, ხოლო შერჩევა-შეფასების ეტაპზე სატენდერო კომისიის გადაწყვეტილების გასაჩივრება კი ფასიანია⁸ და ის უნდა გადაიხადოს სატენდერო/საკონკურსო პროცედურაში უშუალო მონაწილემ.

კონკურენტული გარემოს გასაუმჯობესებლად რეკომენდებულია პროპორციულობის პრინციპის დაცვა. იგი გულისხმობს მოთხოვნების პირდაპირ და ზომიერ კავშირს შესყიდვის ობიექტთან და შესყიდვის მოცულობასთან. არაპროპორციულად მაღალი საკვალიფიკაციო მოთხოვნები მნიშვნელოვნად ამცირებს ტენდერში მონაწილეობის ინტერესს და პოტენციურ მიმწოდებელთა ბაზას, რაც შეძლებისდაგვარად თავიდან უნდა იყოს აცილებული.

სახელმწიფო შესყიდვების გამჭირვალეობა და ჯანსაღი კონკურენცია იმითაც რთულდება, რომ 2016 წლის განმავლობაში მთლიანად დახარჯული 4018097958 ლარიდან გამარტივებულ ტენდერებზე მოდიოდა 1485292014 ლარი (37%), ხოლო 2532805911 ლარი (63%)⁹ ელექტრონულ შესყიდვებზე. ამ შემთხვევაში გამარტივებული შესყიდვები არ მოიცავდა სპეციალური წესის საფუძველით არსებულ შესყიდვებს. ე.ი. გამოდის, რომ 4 მილიარდი ლარიდან 1,5 მილიარდ ლარზე ტენდერი არ ტარდება. შესაბამისად, ეს სეგმენტია სწორედ ძირითადად კორუფციის მაღალი რისკის შემცველი, თანაც დასაზუსტებელია რამდენად იყო ამოქმედებული კონკურენციული მექანიზმი დანარჩენ 2,5 მილიარდზე ჩატარებულ ტენდერებში, მასში მონაწილეობდა კი იმდენი პრეტენდენტი, რომ კონკურენციულ საფუძველზე გამოვლენილიყო გამარჯვებული, ანუ კონკურენციული გარემო რეალური იყო, თუ ფასადური? 2017 წლის განმავლობაში სახელმწიფო შესყიდვების ჯამურმა ღირებულებამ 3644642294 ლარი შეადგინა. მათგან ელექტრონული პროცედურებით განხორციელდა

⁷ შემსყიდველი ორგანიზაცია ელექტრონული ტენდერის გამოცხადებიდან/წინა ცვლილებიდან მერამდენე დღესაც შეიტანს ცვლილებას სატენდერო დოკუმენტაციაში, ტენდერის მიმდინარეობის ხანგრძლივობა ავტომატურად გაიზრდება იმდენივე დღით.

⁸ შესყიდვის სავარაუდო ღირებულების 2%, მაგრამ არანაკლებ 100 და არაუმეტეს 500 ლარი.

⁹ სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს 2016 წლის საქმიანობის ანგარიში.

procurement.gov.ge/getattachment/ELibrary/.../Angarishi_2016_geo_web.pdf.aspx

2763441150 (76%) ლარის შესყიდვები, ხოლო გამარტივებული შესყიდვების გზით გაფორმებული ხელშეკრულებების ღირებულებამ კი 881201144 (24%)¹⁰ ლარი შეადგინა. აქვე აღსანიშნავია, რომ გამარტივებული შესყიდვები არ მოიცავს სპეციალური წესით განსაზღვრულ შესყიდვებს და გამარტივებული შესყიდვების მოცულობა დათვლილია 2017 წლის სახსრებით დაფინანსებული შესყიდვებით, რომელიც მოიცავს 2016 წელსა და 2018 წლის დასაწყისში ატვირთულ ხელშეკრულებებს. გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ ახალი ტექნიკური და პროგრამული საშუალებები ახალ შესაძლებლობებს ბადებს, ასევე სახელმწიფო შესყიდვების დროს გადაწყვეტილებების მიღებასთან დაკავშირებული პრობლემებიც იჩენს თავს. ხელშეკრულების სახეობისა და კონკურენტუნარიანი სატენდერო ტიპის შერჩევა მოკლედ უკვე განვიხილეთ. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ტენდერის დროს თავდაპირველი ფასის დადგენა და ტენდერში გამარჯვებულის გამოვლენის ახალი წესების შექმნა, ან არსებული წესებიდან საუკეთესოს არჩევა. ეს უკანასკნელი მუდმივად სრულყოფას ითხოვს, რათა არიდებული ან შემცირებული იყოს სახელმწიფო შესყიდვების ხარისხზე მოქმედი არასასურველი ეფექტები (დემპინგური ფასები, კორუფციული გარიგებები და ა.შ.). ამ წესების მიხედვით, მონაწილეების შანსი, მოიგონ ტენდერი იმ ფასად, რაც გონივრულია სახელმწიფო მმართველობისათვის, უფრო მეტია, ვიდრე ის იქნებოდა ტენდერში ყველაზე დაბალი ფასით გამარჯვებულის გამოვლენის დროს.

ეკონომიკურ-მათემატიკური აპარატის გამოყენებით შესაძლებელია რიგი საკითხების შეფასება, გაანალიზება, თუ პროგნოზირება, რომლებიც სახელმწიფო შესყიდვებს უკავშირდება. მითუმეტეს, რომ პრეტენდენტების შეფასების განსხვავებული მეთოდების გამოყენებით განსხვავებული შედეგები მიიღება. ერთი მეთოდის მიხედვით გამარჯვებული შესაძლებელია შეფასების სხვა მეთოდის დროს სულაც არ იყოს ფავორიტი. შესაბამისად, შეფასების სისტემის მიხედვით სატენდერო მეთოდებისა და ხერხების ოპტიმალურ შერჩევას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს.

სახელმწიფო, რეგიონული ან მუნიციპალური ბრძანებების შესრულებისას, ან ხელშეკრულებების დადებისას საჯარო ადმინისტრაციამ უნდა გაითვალისწინოს ყველა ის რისკი, რომელიც სავარაუდოდ წარმოიქმნება ხელშეკრულებების განთავსება-განხორციელების შედეგად. კონკრეტული ბრძანების შესრულების დროს ინფორმაცია არახელსაყრელი მოვლენების დადგომის ალბათობის შესახებ შეიძლება წარმოდგენილი იყოს მატრიცის სახით. მატრიცის რიგები ასახავენ სტრატეგიას, თითოეული სტრატეგია კი არის ხელშეკრულების სახეობის ერთობლიობა და სატენდერო ტიპი. მატრიცული სვეტები შეესაბამება არახელსაყრელ მოვლენებს, რომლებიც შეიძლება მოხდეს როგორც ხელშეკრულებების განთავსების, ასევე მათი განხორციელების დროს. ანუ მატრიცის ყოველი ელემენტი არის კონკრეტული არახელსაყრელი მოვლენის ალბათობა იმ მოცემული სტრატეგიის ფარგლებში, რომელსაც ახორციელებს საჯარო ადმინისტრაცია. ალბათობების გამოსათვლელად საჭირო ინფორმაცია ხელმისაწვდომი შეიძლება გახდეს ექსპერტული შეფასებების შედეგად.

ნებისმიერი საჯარო უწყება, რომელიც აცხადებს ტენდერს მუნიციპალურ, რეგიონულ თუ სახელმწიფო დონეზე, რისკების შემცირების მიმართულებით შემდეგი ალტერნატივის წინაშე შეიძლება აღმოჩნდეს: ან ჰქონდეს არასასურველი მოვლენების შემცირებისთვის საჭირო ფინანსური რესურსების, ან არა.

შეკვეთის წარმატებით შესრულების ალბათობა ჩავწერთ შემდეგნაირად:

¹⁰ სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს 2017 წლის საქმიანობის ანგარიში.
procurement.gov.ge/getattachment/ELibrary/.../angarishi-2017.pdf.aspx

$$P(Q) = \prod_{j=1}^n (\bar{R}_j)$$

სადაც: i არის სტრატეგია, რომლის არჩევაც შესაძლებელია, $i \in \overline{1, m}$,

R_j - ნეგატიური მოვლენები, რომლებიც ხელს უშლიან ტენდერის ჩატარებას, $j \in \overline{1, n}$,

$P(Q)$ – Q შეკვეთის წარმატებით შესრულების ალბათობა.

\bar{A} – A მოვლენის უარყოფა

აღვნიშვნით, რომ \bar{R}_j მოვლენები წყვილ-წყვილად დამოუკიდებელია.

ყოველი $i \in \overline{1, m}$, სტრატეგიისთვის საუკეთესო არჩევანის გაკეთებისთვის ადმინისტრაციამ უნდა გამოთვალოს შემდეგი სიდიდე:¹¹

$$\max P_i(Q) = \max P_i \prod_{j=1}^n (\bar{R}_j) = \max \prod P_i(\bar{R}_j)$$

თუ ადმინისტრაციას ფინანსური რესურსები გააჩნია, მაშინ $P_i(\bar{R}_j)$ დამოკიდებული იქნება იმ ფინანსურ რესურსზე, რომელიც ამ ალბათობის შესამცირებლად გამოყოფილი. დაეუშვათ, f_j არის ფინანსების რაოდენობა, რომელიც მოხმარდება არასასურველი R_j რისკების შემცირებას. მიზანმიმართული გამოყენების შემთხვევაში რისკის აღმოსაფხვრელი მეტი ფინანსური რესურსი გულისხმობს წარმატების მიღწევის მეტ შანსს, თუმცა ნებისმიერი $i \in \overline{1, m}$ -თვის მაინც დარჩება ისეთი r_j რისკი, რომელიც ფინანსური რესურსით ვერ აღმოიფხვრება. ფინანსური რესურსებით არასასურველი რისკის შემცირების ოპტიმალური განაწილება შეიძლება შემდეგნაირად გამოვსახოთ:

$$\sum_{j=1}^n f_{ij} \leq b$$

$$0 \leq f_{ij} \leq r_{ij}, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

$$\prod_{j=1}^n (1 - P_{ij}(r_{ij})) \rightarrow \max$$

სადაც b არის ფინანსური რესურსების რაოდენობა, რომელიც ადმინისტრაციას შეუძლია რისკების შესამცირებლად გამოიყენოს.

მოცემული არაწრფივი პროგრამირების ამოცანის რეალიზება შეიძლება თანამედროვე პროგრამული და ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით.

სახელმწიფო შესყიდვების დროს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საწყისი ფასის განსაზღვრის პროცედურასაც არსებული შეზღუდული ფინანსური უზრუნველყოფის პირობებში. ფასის დადგენის ერთ-ერთი პოპულარული მიდგომაა დაინტერესებული იურიდიული პირებისგან „საუკეთესო პარტნიორის“ შერჩევა. ამ შემთხვევაში „საუკეთესო“ ნიშნავს ერთ ან რამდენიმე პარტნიორს, რომლებიც საჯარო ადმინისტრაციისთვის მისაღებ ფასად განახორციელებენ პროექტებს. ცხადია, საჯარო ადმინისტრაცია დაინტერესებულია პროექტების შემუშავებისა და

¹¹ Belenky Alexander S. Three Quantitative Management Problems in Public Procurement and Decision Procedures for Their Analysis and Solving. Information Technology and Quantitative Management (ITQM). Procedia Computer Science 17. 2013. pp.1142-1153

ექსპლუატაციის საერთო ღირებულება მინიმუმამდე შეამციროს. მოცემული მიზნის მისაღწევად უპრიანია თამაშთა თეორიით ხელმძღვანელობა.

„საუკეთესო პარტნიორის“ მოსამიებლად სახელმწიფო სტრუქტურებმა ყველა პროექტის მიხედვით უნდა განიხილოს სამი პირის თამაში „payoff“-ის ფუნქციებით.¹² ამ თამაშში „payoff“ არის რიცხვი, რომელიც განსაზღვრავს მოთამაშის მოტივაციას. იგი შეიძლება იყოს მოგება, „სარგებლიანობა“ ან სხვა უწყვეტი ღონისძიებები (კარდინალური „Payoff“), ან უბრალოდ აფასებდეს სასურველ შედეგებს (ორდინალური „Payoff“). ყველა შემთხვევაში „Payoff“ უნდა ასახავდეს კონკრეტული მოთამაშის მოტივაციას. ამოცანის აზრი იმაშია, რომ განისაზღვროს რაციონალური სტრატეგია. რადგან თამაშთა თეორია ფართოდ გამოიყენება ბიზნესში, პოლიტიკაში, თავდაცვით და სხვა სისტემებში გადაწყვეტილებების მიღების პროცესის გაანალიზებაში, სახელმწიფო შესყიდვების პროცესშიც მისი გამოყენება მიზანშეწონილია. მოვლენათა ნებისმიერი კომბინაციის საბოლოო შედეგი („Payoff“) მოცემული უნდა იყოს ან წინა გამოცდილების, ან ექსპერტული შეფასებების მიხედვით. ამდენად, რაციონალური მოთამაშე (სახელმწიფო შესყიდვის მხარეები) აანალიზებენ ერთმანეთის შესაძლო სვლებს, სტრატეგიებს და ირჩევენ თავიანთთვის ყველაზე მაღალი „Payoff“-ის მომცემ სტრატეგიას. მოცემულ შემთხვევაში პირველ მოთამაშედ მიიჩნევა საჯარო (სახელმწიფო) ადმინისტრაცია, რომლისთვისაც გამოითვლება ნების ტოლობის ქულები, მეორე მოთამაშე მასთან მოპაექრე პირი იქნება, ხოლო მესამე მოთამაშედ ის განუზღვრელობა მიიჩნევა, რომელიც ყოველთვის თან ახლავს ხელშეკრულებების შესრულებას. ასევე საჭირო ხდება იმ პოტენციურ კონტრაქტორებზე ინფორმაციის მოპოვება, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან პროექტების შემუშავებასა და განხორციელებაში (ხელშეკრულების დადების შემდეგ). ეს ინფორმაცია იმისთვისაა საჭირო, რომ დათვლილი იყოს პროექტების განხორციელების პოტენციალი, რომელიც სახელმწიფო ადმინისტრაციამ უნდა განახორციელოს, როგორც ყველა მოწვეული კონტრაქტორის, ასევე სხვა დაინტერესებული იურიდიული პირების მიხედვით.

მოცემული ეკონომიკურ-მათემატიკური საშუალებებითა და ასევე თვისებრივი მაჩვენებლების გამოყენებით სასურველია ისეთი მექანიზმის შექმნა, რომელიც თანაბარ სასტარტო პირობებში ქართული ნაწარმის შესყიდვების სტიმულირებას მოახდენს, რადგან იმ მილიარდებიდან, რომელიც სახელმწიფო შესყიდვებში იხარჯება, რაც შეიძლება მეტი ნაწილის ეროვნულ ეკონომიკაში გადმოდინება მოხდეს. აღნიშნული უდიდეს როლს შეასრულებს ქვეყნის, განსაკუთრებით მცირე ზომის ეკონომიკის, განვითარების საქმეში. იმპორტული პროდუქციის შეძენისა და ადგილობრივი წარმოების პროდუქციის შეძენის ეფექტებს ხომ განსხვავებული გავლენა აქვთ ქვეყანაში სიმდიდრის დაგროვებასა და ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე. თუ სახელმწიფო შესყიდვები განიხილება, როგორც ინვესტიცია, მისი რეგულირებით ეკონომიკურ ზრდაზე ზემოქმედებაც ლოგიკური იქნება. ასევე მნიშვნელოვანია გამოუყენებელი შესაძლებლობების გამოვლენა სახელმწიფო შესყიდვების მხრივ, რომლებიც მთლიანი შიგა პროდუქტის ზრდის ხელშემწყობი იქნება.¹³

შეჯამების სახით შეიძლება აღინიშნოს, რომ რადგან სახელმწიფო შესყიდვების დროს მოთანამშრომლე მხარეების საკვანძო შეთანხმების ობიექტებია ფასი და მოცულობა, ოპტიმალური სტრატეგიის შემუშავების დროს იგი ფორმალური სახით წრფივი უტოლობების სახით შეიძლება

¹² Bonanno G. Game Theory. 2nd edition. California. 2018. http://faculty.econ.ucdavis.edu/faculty/bonanno/PDF/GT_book.pdf

¹³ მიქიაშვილი ნ. (2017). ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა და სახელმწიფო შესყიდვები, როგორც კონკურენტუნარიანობის მართვის ინსტრუმენტი. პირველი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის „კონკურენციის პოლიტიკა: თანამედროვე ტენდენციები და გამოწვევები“ შრომების კრებული. თბილისი. გვ.176-181

მოიცეს. ამ უტოლობების კოეფიციენტების შესახებ ინფორმაცია, როგორც აღინიშნა, იოლად მოსაპოვებელია ან წარსული გამოცდილებით ან ექსპერტული შეფასებებით;

ელექტრონული ფორმით სახელმწიფო შესყიდვების ზრდა გარკვეულწილად გამჭვირვალობის ზრდას შეუწყობს ხელს, თუმცა მუდმივად საჭიროა შესყიდვების მეთოდებისა და ხერხების სრულყოფა.

სახელმწიფო შესყიდვები ეროვნული ეკონომიკის მასტიმულირებელი შეიძლება გახდეს, თუ მოკლევადიან პერიოდში ისეთი ბერკეტები ამოქმედდება, რომლებიც სამამულო წარმოებას კონკურენტუნარიანი პროდუქციის შექმნისკენ უბიძგებს, ერთ-ერთ ასეთ მნიშვნელოვან ფაქტორად გარანტირებული გასაღების ბაზარი გვევლინება.

ჯანსაღი კონკურენციული გარემოს ჩამოყალიბების ან სრულყოფისთვის საუკეთესო პარტნიორის მოძიების წესები უნდა ემსახურება შემდეგ კონკრეტულ მიზნებს: არ დაუშვას საჯარო ადმინისტრაციის წარმომადგენლებსა და ტენდერში მონაწილე პირთა შორის კორუფციული კავშირები, ასევე დემპინგური ფასებით მანიპულირება პოტენციური კონკურენტების ჩამოსაშორებლად;

სახელმწიფო შესყიდვების მართვის პრობლემები თანამედროვე პირობებში უპირატესად უახლესი ტექნიკის, ტექნოლოგიებისა და პროგრამული საშუალებებით შეიძლება გადაიჭრას. სხვადასხვა ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელის გამოყენებით კი მოიძებნება ყოველ კონკრეტული მომენტისთვის საუკეთესო გადაწყვეტილებები.

მათემატიკური დაპროგრამების, თამაშთა თეორიისა და საუკეთესო ალტერნატივის მოძიების ინსტრუმენტები თანდათან უფრო მეტად იქნება გამოყენებული სახელმწიფო შესყიდვების მართვის დროს. იდეის დონეზე განხილული აღნიშნული საკითხები გარკვეული დაზუსტებებისა და აპრობაციის შემდგომ სახელმწიფო შესყიდვების მართვის რაციონალიზაციას შეუწყობს ხელს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კანონი სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ. 2005 წლის 20 აპრილი. №1388-III 2005. <http://www.civilin.org/welfare/law/012.pdf>
2. მიქიაშვილი ნ. ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა და სახელმწიფო შესყიდვები, როგორც კონკურენტუნარიანობის მართვის ინსტრუმენტი. პირველი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის „კონკურენციის პოლიტიკა: თანამედროვე ტენდენციები და გამოწვევები“ შრომების კრებული. თბილისი. 2017. გვ.176-181
3. სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო. <http://www.procurement.gov.ge>
4. სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს 2016 წლის საქმიანობის ანგარიში. 2017. procurement.gov.ge/getattachment/ELibrary/.../Angarishi_2016_geo_web.pdf.aspx
5. სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს 2017 წლის საქმიანობის ანგარიში. 2018. procurement.gov.ge/getattachment/ELibrary/.../angarishi-2017.pdf.aspx
6. შესყიდვებისა და გაყიდვების ელექტრონული სისტემა <http://www.eTenders.ge>
7. Belenky Alexander S. Three Quantitative Management Problems in Public Procurement and Decision Procedures for Their Analysis and Solving. Information Technology and Quantitative Management (ITQM). Procedia Computer Science 17. 2013. pp.1142-1153
8. Bonanno G. Game Theory. 2nd edition. California. 2018. http://faculty.econ.ucdavis.edu/faculty/bonanno/PDF/GT_book.pdf
9. EU-Georgia Deep and Comprehensive Free-Trade Area. eeas.europa.eu/.../georgia/...aa/dcfta_guide_2014_en.pdf

10. Mikiashvili, N., Lobzhanidze, N. Important Aspects of the Macroeconomic Stability and Competitiveness of a Small Open Economy. CASE-Center of Social and Economic Research . 25th Anniversary conference. 2016. 17-18 November. Warsaw. Poland http://futureofeuropa.eu/user/pages/agenda-day-one/MIKIASHVILI_LOBZHANIDZE_Important_Aspects_of_Macroeconomic_Stability.pdf

Some Questions of State Procurement Management

Nino Mikiashvili

Doctor of Economics, Associate Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

nino.mikiashvili@tsu.ge

Resume

Perfection of state procurement management is one of the means to rationally dispose public finances. This issue is particularly severe for small economies, as at a certain stage, in terms of limited resources, the volume and structure of state procurements may even have a decisive importance for the economic growth and development. The representatives of both, public and academic sectors must try to identify the mechanism, which will be self-developing and will stimulate the economic growth at the same time. The diversity of the state procurement methods and increasing share of e-tenders allows the process participants to gain maximum benefit with the given resources. The use of quantitative methods more or less supports a rational decision-making. Mathematical programming, game theory and best alternative search engines may be useful for state procurement management as well. The work gives an attempt to discuss these questions at the level of ideas.